

Net grad deer Mannster ...

1989, e puer Méint iert Frankräich am Juli d'Presidenz vun der EU iwwerhol huet, hat **de Premier Michel Rocard** d'Haaptleit vun de Regierungs-Pressdéngschter aus den EU-Länner fir eng Informatiouns-Sëtzung op Paräis invitéiert. Grad **virdrun huet hien och déi lëtzebuergesch Invitatioun fir op eis 150-Joer-Feier vun der Onofhängegkeet kritt gehat** (op déi hie wierklech komm war!), a just dofir wollt hie vu mir dëst oder dat iwwer Lëtzebuerg wëssen, ënner an-erem, op mir eng Sprooch hätten. Natierlech war dat „men-ges Kotteng“, an ech hu mäi Bescht gemaach; zugudderlescht sot de Michel Rocard: *Soignez cet évident élément de votre vaillante identité que le Luxembourg mérite d'ailleurs à tous les égards!* E Compliment vun deem Mann – iwwregens och ee vun de Léiermeeschtere vun neie President Macron a sengem Premier Edouard Philippe – kann ee jo bal net vergiessen. Domat kann een **d'Arroganz vun aktuelle Struwel-Politiker Wauquiez, d'Eefällegkeet vun Compiègne-Buergermeeschter Marini oder d'Flappegkeet vun „verschwonnenen“ Arnaud Montebourg ... zoudecken (Juncker et son Grand-Duché de m...).**

Que pensez-vous de notre dialecte? war de weltbekannte Sproochspezialist Claude Haguège op enger Konferenz hei zu Lëtzebuerg gefrot ginn. Seng Äntwert: *De toute façon, le luxembourgeois loge à un degré largement au-dessus d'une fonction dialectale; d'ailleurs, votre langue maternelle mérite bien la définition grecque «d'idiome», donc de langue.*

D'Madame **Henriette Walther, eng vun de welt-eminente Linguisten**, hate mir fir en Exposé op Lëtzebuerg invitéiert. Hir Meenung iwwer eis Sprooch a Sprooch-Situatioun: *La situation et l'état de la langue luxembourgeoise dépassent de loin ce qu'on considère communément comme 'dialecte'.*

Wa mir dann nach iwwerleeën, **wat eis Sproochsituatioun – déi jo just duerch d'allgemeng Sprooch vun Land glécklecherweis eng Musse-Saach ginn ass – an de leschten 200 Joer bruecht huet**, da kann ee sech nëmme wonneren. Sief et an de „sciences exactes“ oder „humaines“, Lëtzebuerg huet deer allerbeschter Käpp opweises, déi duerch hir ganz „normal“ Sproochkenntnisser (Franséisch-Däitsch-Englesch) an der Welt formidabel Carrière gemaach hunn an och nach maachen ... den **Tunn Meyer**, eise „Literatur-Papp“, als ee vun den éischten, iwwregens als Mathématikprofessor ewell vrun 200 Joer zu Léck. Denkt un den EU-Papp **Robert Schuman**, dee säi Lëtzebuergesch ni vergiess huet. De Science-**Professor Jules Hoffmann** huet et esouguer bei den Nobel-Präis an duerno op e Sëtz an der „Académie Française“ bruecht ... hie schwätzt säi Lëtzebuergesch nach eemol wéi d'anert!

Denkt un déi maandelweis jonk Leit, déi hir Universitëits-Studien am Ausland maachen. **Lëtzebuerg huet sproocheméisseg d'Bologna-Decisiounen net gebraucht; mir waren ewell „do“!** Esouguer d'Englescht, dat verstännegerweis dach scho laang misst administrativ „Iwwersprooch“ (*lingua franca*) vun der EU sinn, ass fir e Lëtzebuurger Abiturient keng Mauer fir eng Ausbildung an England oder den USA. Am Normalfall huet e jonke Lëtzebuurger mat senger Mammesprooch, mam Däitschen an dem Franséischen déi gréisste Liichtegkeet vun der Welt, fir un dem Shakespeare säin Idiom ze kommen. Gelungenerweis ass deen enorme Virdeel den allermeeschste Lëtzebuurger selwer net esou däitlech bewosst; **Ausländer fannen dat „Wahnsinn/dingue/crazy“!**

Vläicht kréie mir e bësse méi sympathesch Gedanke fir eis Sproochlandschaft, wa mir elo an der Vakanz mat „anere Leit“ doriwwer an d'Gespréich kommen.

Eis AL/SPROOCH op neier Adress

Eng gutt Geleeënheet, fir op eng typesch Sproochfassong ze weisen, déi et nëmmen esou am Lëtzebuergesche gëtt: **Mir sinn op Izeg geplënnert!** Op Däitsch kann een dat net einfach mat „wir sind auf Itzig geplündert“ eriwuer rappen, well da gehéiert déi Saach direkt bei d'Police; am Krich huet et geheescht: *Wer plündert, wird erschossen!*

„Da plënnen elo“ léisst sech och net mat „Nun plündere jetzt“ an d'Däitsch eriwuerhuelen; a probéiert emol engem Däitsche **wäisszemaachen, wat et heescht, wa mir ongehal „plënnen elo; kuck dass du verkënns“ soen.** Et sief jidder engem iwwerlooss, elo mat dësen Ausdréck ze jongléieren. Et stëmmt ower, datt **d'Actioun-Lëtzebuergesch aus dem Stadgronn op Izeg geplënnert** ass; dir fannt déi nei Adress-Elementer hei uewen an dëser KLACK.

Mir wënschen iech
e gudden Summer
eng schéi Vakanz
an e gëllenen Klarscht!

vum Lex Roth

(Zeechnung: O. Jaminon)

Leider!?

Nëmmen déi (leider) ganz Al oder Eeler vun äis kënnen sech un Nimm wéi de Pol Leuck, de Jang Wester, de Pir Kellner, de Léon Moulin, de Jos Hess an en etlech anerer erënneren, déi am Ufank vun eisem „UKW 18“ hir Emissioun gemaach hunn. Natierlech kënnst een elo och nach Leit ewéi de Pier Kremer, den Heng Rinnen oder eng Partie anerer ernimmen (net „erwähnen“!), **déi bis an déi 1970er-Joeren eran „eisem Radio“ säi Gesiicht guffen. Si ware souzesoe Pionéier fir eis Sprooch um Radio.** Hiert Lëtzebuergesch hat praktesch keng „Knäpp a Knätzelen“, an et konnt ee si roueg als „Stuel“ (eisen Ausdrock fir „échantillon“) fir säi Lëtzebuergesch huelen.

Äre Schreiwert ass Zeien, datt den Nic. Weber, Chef vum „Kanal 18“, sech all Méi ginn huet, fir d'Lëtzebuergesch an der Riicht ze behalen ... ower **hien huet der ëmmer méi erakritt, deenen eis Sprooch quitschegal war.** Bis op e grappvoll sprooch-zolitt Mikrosleit sinn der ëmmer méi bäikomm, déi esou vill Gespier an Iddi fir eis Sprooch hate wéi e Mubauz fir e Biffdeck ... a sech och nach mat hirem Sproocharmutt gebretzt hunn!

Si waren ewell bal alleguer **vun de kéipweis däitschsproochegen TV-Programmen infizéiert a linguistesche verduerwen.** Well si sech no 2 Joer „Journalist“ hunn därefer vernennen, hu si sech gelungenerweis hannert ... Pressefräiheet geduckt ... déi ower rosewéineg mat der Sprooch ze dinn huet. All Offer, fir roueg a frëndlech hei eng Hand unzepaken, ass mat der Nues an der Luucht op d'Säit gedréckt ginn. Leider ass et haut nach net besser ... och **wa sech do iwwer déi nei Concessioun mat RTL an aneren eng pädagogesch Rëtsch giff maache loos-sen.** Leider ... e schéinen Dram!

Wannechglift!

Et gëtt ewell zënter dräi Chamber-/Legislaturperioden dru geschafft, fir eiser Constitutioun/Verfassung e méi „modern“ Gesiicht ze ginn. Natierlech ass beim Grondgesetz vu jiddfer Staat net nëmmen all Artikel, mä all eenzele Saz, esouguer e Wuert oder d'Plaz vun engem Punkt, engem Komma oder „Semikolon“ alias „Stréchpunkt“ wichteg. D'Verfassungsrecht ass e komplizéierten Deel vun der Juristerei ... mä **et kann een och all eenzel lerbes auserneehuelen, iert een se fir den Ierzebull gebraucht.** Wichteg ass jo, datt e Verfassungselement net wéi en „einfacht“ Gesetz kann duerch d'Chamber gebaatscht ginn, datt et do „Bremse“ gëtt. Mä an der Praxis ass et esou wéi am Sprooch: Zevill an net genuch, dat si keng Moossen!

Op d'Propos vun engem fréiere Minister – deen iwwregens alles mä kee Jurist war/ass – guff an der Zäit decidéiert, **eis Constitutioun „de fond en comble“ op de Leescht ze huelen, also vum Keller bis op de Späicher. Gutt gemengt, ower an der Praxis eng Abberzuel ouni Enn.** Ganz realistesch ass dat net onbedéngt.

Fir eppes un der Constitutioun ze ännere, muss eng „absolutt“ Majoritéit vun den Deputéierten averstane sinn, dee Plang an engem spezielle Gesetz fir e Referendum vum Vollek op de Wee ze schécken. „Absolutt“ heescht hei 2/3, deemno weinstens 40 Stëmme vun de 60 Deputéierten ... déi huet dës Regierungsmajoritéit ower, mat hirer „relativer“ Majoritéit, den Ament net; also misst d'Oppositioun fir bis bei déi 40 Stëmmen och mat bäisteieren. Maja, an?

Et kënnst ee bal soen NIXDEGIBBI ... hei weist sech, **wéi klengkarréiert Parteien-Zermeeschtere eng verstänneg Léisung blockéiert.** Déi gréisst Oppositiounspartei mécht einfach net mat. Hir Ursache gehéieren net an dësen Artikelchen; eist Bedauern, wat d'Sprooch ugeet ower ganz bestëmmt! **Mir wëssen zum Beispill, datt d'Spezialcommissioun fir Verfassungsännerungen – och hire fachméisseg excellente Verrieder (P.-H. Meyers)! – sech iwwer de Constitutiounsartikel iwwer d'Sprooch vun Land ewell laang eens ass, grad ewéi iwwer aner Elementer, déi net onbedéngt un de Wuerzele vun eisem Staat rappen, un de sougenannten „éléments régaliens“.** Do wier dann ower **mat e bësse gud-dem Wëll eng Léisung** ze fannen. Et steet néierens, datt d'Constitutioun *en bloc* muss an e Referendumsgesetz kommen!

Mir hunn dat anert Joer „normal“ Chamberwahlen. Fir déi mussen all Lëtzebuurger hir Stëmmen ofgin. Dann därefer een sech froen, op eenzel net „fundamental“ Artikelen vun eiser Verfassung fir deen Dag mat um Stëmmziedel „referendär“ eng Plaz kënnst fannen. Dat ass just eng Fro vu guddem Wëll vun eisen Deputéierten ... mä wat heescht dat, wann den éierleche gudde Wëll vu parteipolitesche Spillercher oder Verbruethet ermëlzt gëtt? Natierlech ginn elo allméiglech – vrun allem onméiglech – Ursache mat den Hoer erbäigezun. Dat ass schued a schwätzt géint jiddfer verstännege ... gudde Wëll! Et muss och keen äis wëlle wäissmaachen, esou eppes wier eleng weinst der Zäit net méi méiglech. Och dat stëmmt noweisbar net!

Et gi kéipweis an iwwer all(on)méiglech Meenunge „Froen“ an der Chamber gestallt. **Ass eis Sprooch et net dowäert, datt eis Deputéiert, iwwer all Parteigemelters eraus, gefrot ginn, op si wëlles wieren ... gudde Wëll ze weisen?**